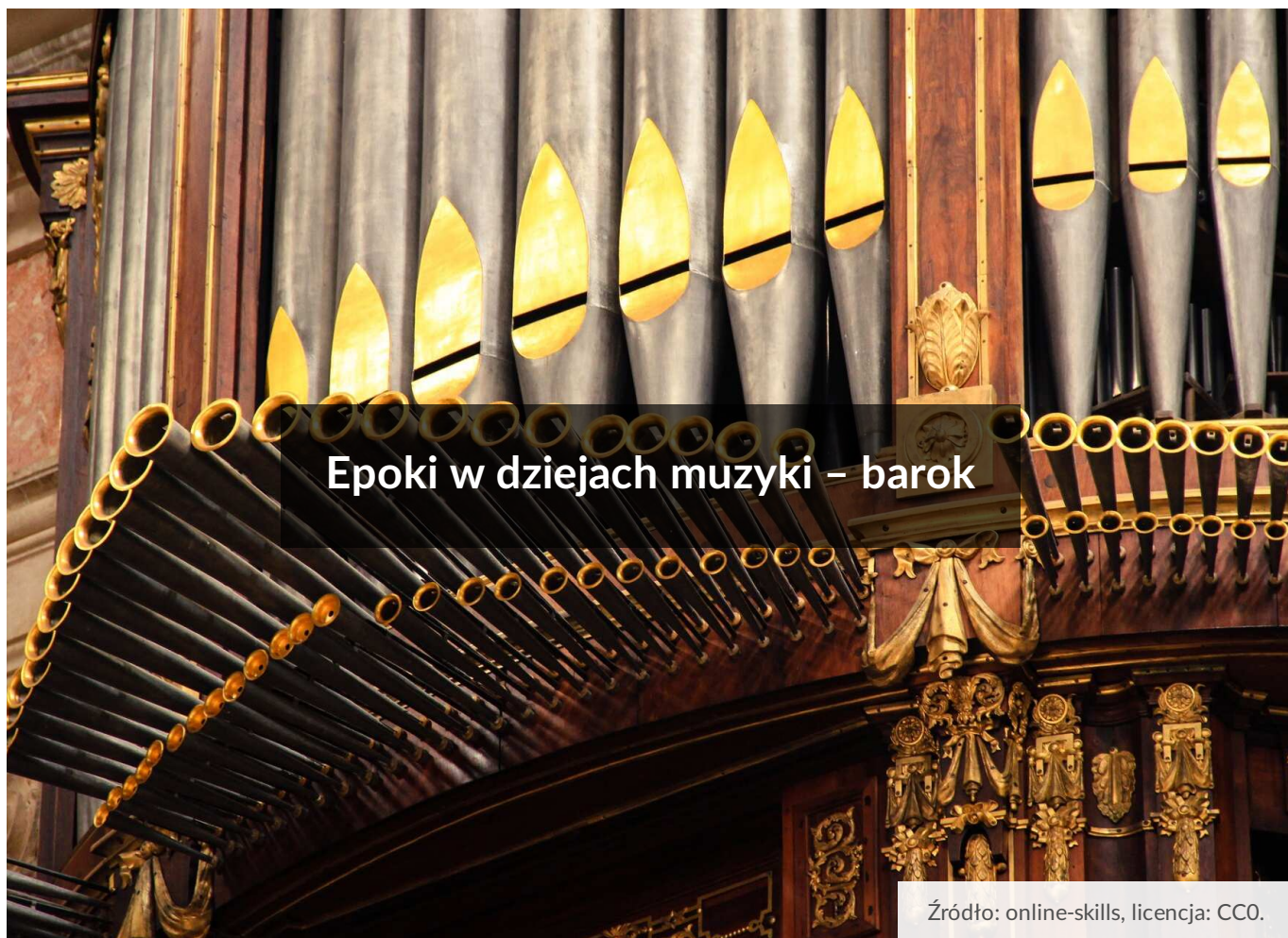

Epoki w dziejach muzyki – barok

- [Epoki w dziejach muzyki – barok](#)

Epoki w dziejach muzyki – barok

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

Ważne daty

1597 – *Dafne*, pierwsza opera i początek baroku,

1750 – śmierć Johanna Sebastiana Bacha i koniec baroku.

Scenariusz lekcji dla nauczyciela:

I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.

4. W zakresie słuchania i percepcji muzyki. Uczeń:

1) świadomie słucha wybranych dzieł literatury muzycznej (fragmentów lub/i w całości):

a) reprezentatywnych dla kolejnych epok (od średniowiecza do współczesności),

3) rozpoznaje i analizuje utwory muzyczne określając ich elementy, nastrój i charakter, formułuje wypowiedzi, stosując pojęcia charakterystyczne dla języka muzycznego;

II. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.

3. Uczeń wykazuje się znajomością i dokonuje podziału:

1) instrumentów muzycznych ze względu na źródło dźwięku – nazywa i charakteryzuje je;

3) aparatu wykonawczego ((...) orkiestra (...)).

6. Wymienia nazwy epok w dziejach muzyki ((...)) renesans, barok (...) oraz potrafi wskazać kompozytorów reprezentatywnych dla nich.

III. Kultura muzyczna, narodowe i światowe dziedzictwo kulturowe. Uczeń:

1) zna repertuar kulturalnego człowieka, orientując się w sztandarowych utworach z dziejów historii muzyki i współczesnej kultury muzycznej oraz wartościowej muzyki popularnej;

Nauczysz się

wskazywać najznakomitszych kompozytorów baroku;

charakteryzować skład orkiestry barokowej;

opisywać instrumenty barokowe;

stosować właściwą terminologię muzyczną.

Barok – epoka przepychu

Barok jest epoką, następującą po renesansie. Za jego początek uważa się rok 1597, w którym włoski kompozytor Jacopo Peri napisał pierwszą operę – *Dafne*, natomiast za koniec uważa się rok 1750 – datę śmierci Johanna Sebastiana Bacha. Sama nazwa pochodzi od portugalskiego słowa *barocco*, lub francuskiego *baroque* (tłum. perła o nieregularnym kształcie). W architekturze epoka ta kojarzona jest ze złotymi ornamentami, przepychem formy i symetrią. Podobne cechy wykazywała w muzyce, w której dominowały śpiewne koloratury, ozdobniki, a podstawę basową tworzyło tzw. **basso continuo**. Dzięki nowym formom instrumentalnym, m.in. **koncerty solowemu**, **concerto grosso**, suicie, rozwijała się samodzielna muzyka instrumentalna. Epoka ta wykształciła także formy wokально-instrumentalne, tj. opera, kantata, oratorium, które wykorzystywane są nawet w czasach współczesnych. Do najznakomitszych kompozytorów baroku należą: Jan Sebastian Bach (Niemcy), George Friedrich Haendel (Niemcy/Anglia (w 1727 przyjął obywatelstwo angielskie)), Antonio Vivaldi (Włochy).

1

Toccata i fuga d-moll BWV 565

Kompozytor: Jan Sebastian Bach

Wykonawca: Ton Koopman

Źródło: Bach, J.S.: Toccatas & Fugues BWV 538; BWV 540; BWV 564; BWV 565

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

1

'Alleluja' z Oratorium 'Mesjasz'

Kompozytor: George Friderich Haendel

Wykonawca: Paweł Seligman

Źródło: Organy Kościoła w Pogórze prezentuje Paweł Seligman

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

1

Cztery pory roku, Wiosna

Kompozytor: Antonio Vivaldi

Wykonawca: Natalia Walewska i Cappella Gedanensis

Źródło: Vivaldi: Cztery pory roku

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

Antonio Vivaldi, Źródło: zpe.gov.pl

Polecenie 1

Wysłuchaj utworu renesansowego i barokowego. Wskaż różnice, które słyszysz między nimi.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DjviNzdr4>

Giovanni Perluigi da Palestrina, „Missa papae Marcelli, Kyrie” – przykład muzyki renesansowej, online-skills, CC BY 3.0

Utwór: *Palestrina: Missa Papae Marcelli - Kyrie***Kompozytor:** Giovanni Perluigi da Palestrina**Wykonawca:** The Choir Of Westminster Abbey; Simon Preston**Źródło:** Palestrina: Missa Papae Marcelli / Allegri: Miserere

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DjviNzdr4>

Nagranie utworu Jana Sebastiana Bacha - Wielka Msza h-moll część Kyrie. Utwór wykonuje chór mieszany z towarzyszeniem orkiestry. Części wokalne-instrumentalne są dwóch rodzajów: kantatowe, gdzie pojawiają się fragmenty, kiedy cały chór śpiewa ten sam tekst, a harmonia jest bardzo barwna i polifoniczna - w formie fugi, gdzie podobnie jak u Palestriny głosy śpiewają tekst w różnym czasie. W utworze występują też fragmenty instrumentalne, w czasie których szczególnie ważną rolę pełni partia basowa wykonywana tutaj przez wiolonczele.

Rozwój i znaczenie barokowych instrumentów muzycznych

Barok jest epoką, w której wykształciła się większość instrumentów, które są podstawą dzisiejszej orkiestry. Nastąpiło udoskonalenie już istniejących oraz powstanie nowych instrumentów muzycznych, co wpłynęło na rozwój form i spopularyzowanie muzyki instrumentalnej, granej przez wielu wykonawców lub solowo. Podstawę basową stanowiły instrumenty, na których można było wykonać akordy: organy, klawesyn czy przenośny portatyw, albo strunowe: lutnia czy harfa. Popularnością cieszyły się także różnych wielkości flety, charakteryzujące się odmiennymi strojami oboje oraz fagoty. Barokowe trąbki nie posiadały wentyli i miały ograniczone możliwości dźwiękowe. Do grupy trąbek należały też puzon oraz nowo wykształcona waltornia. Ze względu na ogromne możliwości techniczne

ważną rolę pełniły instrumenty smyczkowe, do których zaliczały się viole o różnych strojach (wczesnobarokowe to: da gamba i da braccio) oraz nowo powstałe skrzypce i altówki, spopularyzowane zwłaszcza we Włoszech za sprawą wybitnego lutnika, Antonio Stradivariiego. Skrzypce, ze względu na swoją skalę, dawały największe możliwości techniczne, więc stały się podstawą barokowej orkiestry.

1

Viola da gamba to instrument, który trzymano podczas gry na kolanach lub między nimi. Posiadał od 5 do 6 strun strojonych w kwartach i tercjach.

2

Barokowe skrzypce nie posiadały strun metalowych a jelitowe, dlatego ich mostek był wyższy. Były bardzo dekoracyjne – zawierały elementy rzeźbione i intarsjowane, czyli wykonane z połączonych różnych gatunków drewna.

3

Lutnia barokowa początkowo służąca do wykonywania repertuaru solowego, a później stosowano ją tylko do akompaniowania.

4

Organy kameralne były ważnym elementem basso continuo; w okresie baroku słynnymi organmistrzami była niemiecka rodzina Silbermannów.

5

Kompozytorzy barokowi korzystali z tzw. oboju miłosnego (wł.: oboe d'amore), którego cechą charakterystyczną jest ciepłe brzmienie – jest w stroju A. Używał go często Jan Sebastian Bach w kantatach.

6

Fagot to instrument o dużych możliwościach – można wydobyć z niego bardzo wysokie i bardzo niskie dźwięki, używany był często dla podkreślenia partii komicznych. W barokowym fagocie otwory zamiast klapami zatykano palcami.

7

Flet jest jednym z najstarszych instrumentów, bardzo popularnym w XVI i XVII wieku.

8

Panpipe, czyli fletnia Pana, znana z mitologii greckiej – grali na niej: opiekun pasterzy i trzód, bóg Pan, oraz satyrowie.

9

Waltornia jest następcą rogu myśliwskiego i znana była już w starożytności, gdy nie była wykonana z metalu. Jest jedną z trudniejszych instrumentów, gdyż wymaga kontroli oddechu.

10

Dudy to instrument dęty, z którego melodię wydobywa się za pomocą drewnianej piszczałki melodycznej z otworami. Zyskał popularność w muzyce świeckiej, zwłaszcza ludowej.

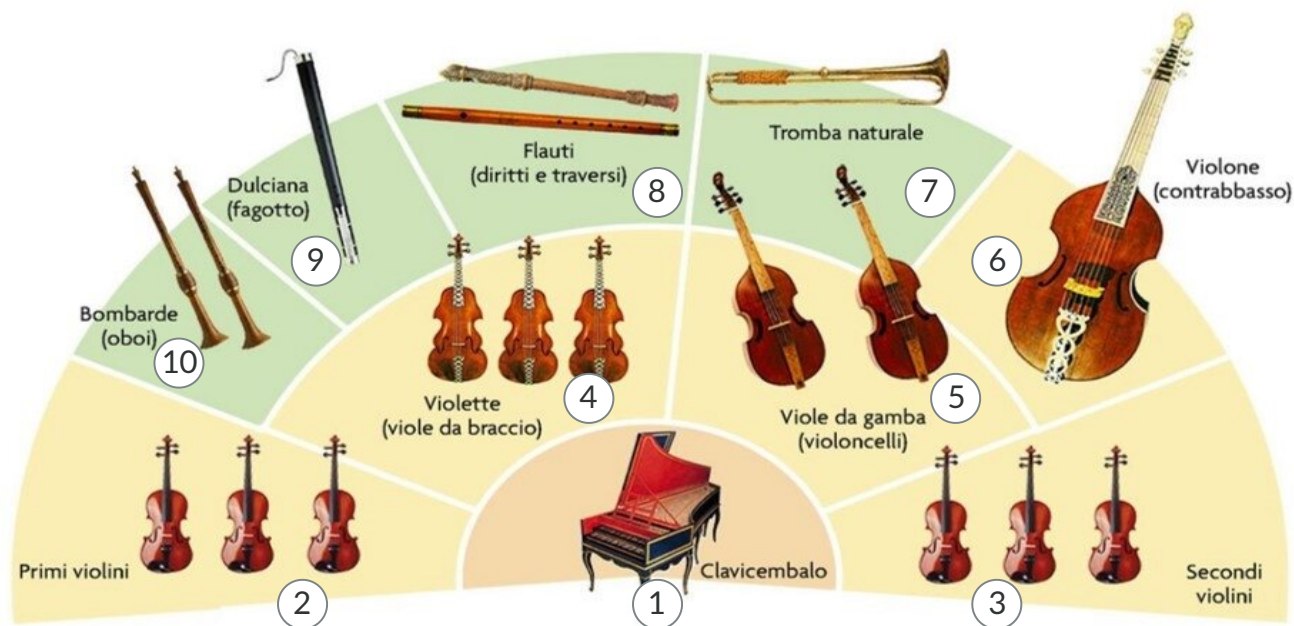
11

Lira korbowa jest instrumentem z grupy strunowych smyczkowych, popularnym zwłaszcza wśród wędrownych pieśniarzy.

12

Trójkąt jest zaliczany do instrumentów perkusyjnych o wysokim, metalicznym brzmieniu.

Elias van Nijmegen, „Instrumenty barokowe”, po 1700 r., Holenderski Instytut Historii Sztuki, Haga, Holandia, wikimedia.org, domena publiczna

1

Klawesyn

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

2

Pierwsze skrzypce

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

3

Drugie skrzypce

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

4

Viole da braccio (altówka)

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

5

Viola da gamba (wiolonczela)

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

6

Violone (kontrabas)

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

7

Trąbka

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

8

Flet

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

9

Dulciana (fagot)

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

10

Bombarde (obój)

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

Zadania

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj imię i nazwisko kompozytora do kraju, w którym tworzył.

George Friedrich Haendel

Włochy

Antonio Vivaldi

Niemcy

Jan Sebastian Bach

Anglia

Ćwiczenie 2

Wpisz ramy czasowe baroku.

 -

Ćwiczenie 3

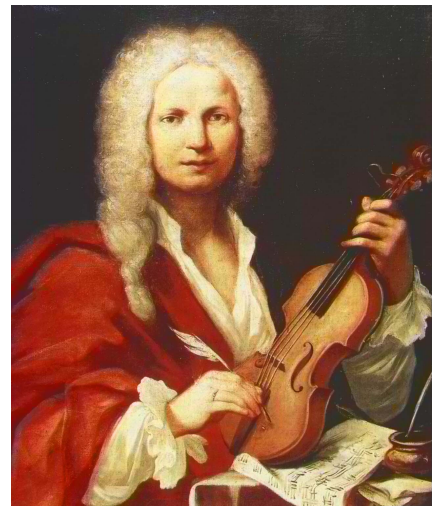
Przyporządkuj imię i nazwisko do portretu kompozytora

Antonio Vivaldi

Jan Sebastian Bach

George Friedrich Haendel

Ćwiczenie 4

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DjviNzdr4>

Utwór do zadania nr 4

Utwór wykonywany przez chór mieszany i orkiestrę. Utwór radosny i tryumfalny. Większość tekstu, który śpiewa chór to jedno słowo: Alleluja.

Wysłuchaj nagrania i zaznacz imię i nazwisko kompozytora przedstawionego utworu.

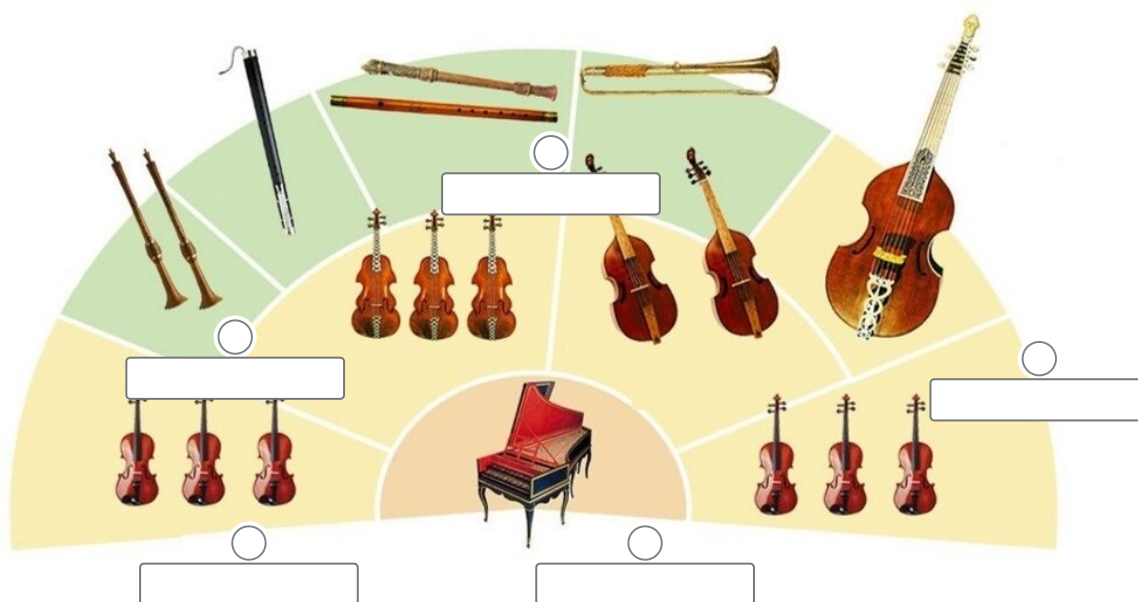
Georg Friedrich Händel

Jan Sebastian Bach

Antonio Vivaldi

Ćwiczenie 5

Przeciągnij nazwy instrumentów do odpowiedniego miejsca na ilustracji.

Kontrabas

Skrzypce

Flet

Obój

Klawesyn

Rozmieszczenie instrumentów na scenie w orkiestrze barokowej, Źródło: zpe.gov.pl

Ćwiczenie 6

Zaznacz instrumenty, na których wykonywano basso continuo.

Organy

Lutnia

Skrzypce

Klawesyn

Portatyw

Ćwiczenie 7

Zaznacz zdania prawdziwe

Za koniec baroku uważa się śmierć Antonio Vivaldiego.

Termin *barok* oznacza perłę o nieregularnym kształcie.

Pierwszą znaną operą jest *Dafne*.

W baroku wykształciła się opera.

Słownik pojęć

Akord

współbrzmienie co najmniej trzech różnych dźwięków.

Basso continuo

bas cyfrowany, typ instrumentalnego towarzyszenia, stanowiącego harmoniczną podstawę utworu, stosowany w wielu gatunkach muzycznych okresu 1600–ok. 1750.

Concerto grosso

typ koncertu barokowego, przeznaczonego na grupę instrumentów solowych (koncertujących), zwanych concertino lub principale (np. I i II skrzypce, wiolonczela,

klawesyn) oraz orkiestrę, zw. tutti, concerto, ripieni, złożoną z instrumentów smyczkowych, później także obojów, fletów, rogów

Kantata

utwór wokally-instrumentalny w nastroju uroczystym, złożony m.in. z arii, duetów i chórów.

Koloratura

wirtuozowskie ozdabianie śpiewanej melodii.

Koncert solowy

Forma muzyczna, która charakteryzuje się tym, że solista występuje wraz z akompaniamentem orkiestry. Wykonywany utwór z reguły złożony jest z trzech części w formacie szybka-wolna-szybka.

Opera

sceniczny dramat muzyczny.

Oratorium

monumentalny utwór wokally-instrumentalny, o tematyce przeważnie religijnej.

Portatyw

małe, przenośne organy, popularne w XII-XVIII w.

Suita

utwór muzyczny złożony z kilku kontrastujących ze sobą części o charakterze tanecznym.

Słownik pojęć opracowano na podstawie:

encyklopedia.pwn.pl

sjp.pwn.pl

Biblioteka muzyczna

1

Tocatta i fuga d-moll BWV 565

Kompozytor: Jan Sebastian Bach

Wykonawca: Ton Koopman

Źródło: Bach, J.S.: Toccatas & Fugues BWV 538; BWV 540; BWV 564; BWV 565

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

1

'Alleluja' z Oratorium 'Mesjasz'

Kompozytor: George Friderich Haendel

Wykonawca: Paweł Seligman

Źródło: Organy Kościoła w Pogórze prezentuje Paweł Seligman

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

1

Cztery pory roku, Wiosna

Kompozytor: Antonio Vivaldi

Wykonawca: Natalia Walewska i Cappella Gedanensis

Źródło: Vivaldi: Cztery pory roku

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/PrazQkn2u>

Antonio Vivaldi, Źródło: zpe.gov.pl

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DjviNzdr4>

Giovanni Perluigi da Palestrina, „Missa papae Marcelli, Kyrie” – przykład muzyki renesansowej, online-skills, CC BY 3.0

Utwór: *Palestrina: Missa Papae Marcelli - Kyrie***Kompozytor:** Giovanni Perluigi da Palestrina**Wykonawca:** The Choir Of Westminster Abbey; Simon Preston**Źródło:** Palestrina: Missa Papae Marcelli / Allegri: Miserere

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DjviNzdr4>

Nagranie utworu Jana Sebastiana Bacha - Wielka Msza h-moll część Kyrie. Utwór wykonuje chór mieszany z towarzyszeniem orkiestry. Części wokalne-instrumentalne są dwóch rodzajów: kantatowe, gdzie pojawiają się fragmenty, kiedy cały chór śpiewa ten sam tekst, a harmonia jest bardzo barwna i polifoniczna - w formie fugi, gdzie podobnie jak u Palestriny głosy śpiewają tekst w różnym czasie. W utworze występują też fragmenty instrumentalne,

w czasie których szczególnie ważną rolę pełni partia basowa wykonywana tutaj przez wiolonczele.

Bibliografia

D. Szlagowska, *Muzyka baroku*, Gdańsk 1998.